

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 5.7.2023
SWD(2023) 806 final

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT

**2023. aasta aruanne õigusriigi kohta
Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis**

Lisatud dokumendile:

**Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja
Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele**

2023. aasta aruanne õigusriigi kohta

Õigusriigi olukord Euroopa Liidus

{COM(2023) 800 final} - {SWD(2023) 801 final} - {SWD(2023) 802 final} -
{SWD(2023) 803 final} - {SWD(2023) 804 final} - {SWD(2023) 805 final} -
{SWD(2023) 807 final} - {SWD(2023) 808 final} - {SWD(2023) 809 final} -
{SWD(2023) 810 final} - {SWD(2023) 811 final} - {SWD(2023) 812 final} -
{SWD(2023) 813 final} - {SWD(2023) 814 final} - {SWD(2023) 815 final} -
{SWD(2023) 816 final} - {SWD(2023) 817 final} - {SWD(2023) 818 final} -
{SWD(2023) 819 final} - {SWD(2023) 820 final} - {SWD(2023) 821 final} -
{SWD(2023) 822 final} - {SWD(2023) 823 final} - {SWD(2023) 824 final} -
{SWD(2023) 825 final} - {SWD(2023) 826 final} - {SWD(2023) 827 final}

LÜHIKOKKUVÕTE

Kõrgel tasemel digiteeritusega Eesti kohtusüsteemi digiareng jätkus. Loodi portaal, mis ühendab avalikku e-toimikut ja äriregistrit, et võimaldada dokumentidele paremat süsteemiülest juurdepääsu. Kohtute seaduse muudatustega luuakse igas kohtus spetsialiseeritud osakonnad. See tooks kaasa uute keskastmejuhtide ametikohtade loomise kohtunikkonnas. Kohtunike üleviimise õigusraamistikus on piisavad kaitsemeetmed, kuigi on ka väljendatud muret, et uus alaline spetsialiseeritud osakondade süsteem võib viia tegeliku üleviimiseni ilma nende nõusolekuta. Kohtunike arvu on suurendatud ja täiendavad eeskirjad peaksid võimaldama töökoormust paremini jaotada. Vastu on võetud uued riigi õigusabi käsitlevad sätted. Kõrgel tasemel digiteeritus võimaldab kohtusüsteemil endiselt tõhusalt toimida.

Seoses huvide konflikti vältimise juhistega kehtestati uued menetlused, sealhulgas nähti ette korruptsioonivastased kontaktpunktid ning abi ministritele ja nende nõunikele kehtivate normidega tutvumisel. Mis puutub lobitöö suunistesse, siis edendatakse edasi kehtivate eeskirjade rakendamist ja ametiasutused kontrollivad aktiivselt nende järgimist. Tõhusalt rakendatakse korruptsioonivastast tegevuskava 2021–2025. Lisaks valmistatakse ette korruptsioonivastase seaduse muudatusi. Ametiasutused tegelevad tõhusalt korruptsioonijuhtumite uurimisega ja on algatanud korruptsioonisüüteo menetlusi. Valitsuse liikmetele kehtestati pöördukse efekti käsitlevad uued eeskirjad, kuid erakondade rahastamist ja rikkumisest teatamist käsitlevad seaduseelnõud on veel vastu võtmata.

Uutest õigusaktidest tulenevalt on Eesti riiklik meediat reguleeriv asutus saanud juurde töötajaid ja paremaid tehnilisi vahendeid, et tagada uute ELi eeskirjade rakendamine. Ette on nähtud täiendavad vahendid avalik-õiguslikule meediale, mis küsitluste tulemuste järgi on pälvinud kodanike seas suure usalduse. Põhiseadusega kaitstud teabe saamise õiguse praktilise kohaldamise parandamisel on tehtud mõningaid edusamme. Küll aga on Riigikogu tellinud uuringu, et saada teavet võimalike lahenduste kohta, mille abil vähendada erinevusi avalikustamistavades. Riigikohus on oma kahes hiljutises otsuses kinnitanud ajakirjandusallikate konfidentsiaalsust ja selgitanud ajakirjandusvabadust seoses kohtueelset menetlust käsitleva teabe avalikustamisega.

Et õigusaktide vastuvõtmise protsessi täiustada, võetakse kasutusele uus digiplatvorm täiendavate sidusrühmade kaasamise funktsioonidega. See platvorm töötatakse välja 2023. aasta lõpuks. Õiguskantsler jätkas aktiivset tööd õigusriigi põhimõtete järgimise tagamise nimel, tehes ettepanekuid õigusaktide põhiseaduslikkuse kontrollimise kohta ning esitades õigusaktide väljatöötamise algatamist käsitlevaid memorandumeid riigiorganitele ja kohalikele omavalitsusüksustele. Kodanikuühiskonna tegutsemisruum on endiselt avatud, kuid muret on väljendatud seoses kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamisega Riigikogu kaudu.

SOOVITUSED

Seoses õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes esitatud soovitustega on Eesti saavutanud järgmist.

- Teinud märkimisväärseid edusamme selle tagamisel, et huvide konflikti vältimise juhistega on seotud tulemuslik kontrolli-, seire- ja sunnimehhanism.
- Rakendanud täielikult soovituse jätkata jõupingutusi lobitöö suuniste tulemuslikuks rakendamiseks.
- Teinud teatavaid edusamme selle suunas, et teabe saamise õigust rakendatakse praktikas järjepidevalt ja tulemuslikult, võttes arvesse ametlikele dokumentidele juurdepääsu Euroopa norme.
- Teinud olulisi edusamme, jätkates digiplatvormi arendamist, et muuta õigusloomeprotsess veelgi nähtavamaks ja avaliku konsultatsiooni suhtes kaasavamaks.

Sellest lähtuvalt ja võttes arvesse muid vaatlusperioodil toimunud arenguid, soovitatakse Eestil:

- tagada, et huvide konflikti vältimise juhistega on seotud jõustamismehhanism;
- jätkata jõupingutusi tagamaks, et teabe saamise õigust rakendatakse järjepidevalt ja tulemuslikult, võttes arvesse ametlikele dokumentidele juurdepääsu Euroopa norme.

I. KOHTUSÜSTEEM

Eesti kohtusüsteem on kolmeastmeline: esimese astme moodustavad neli maakohut (mis arutavad kõiki tsiviil-, kriminaal- ja väärteoasju) ja kaks halduskohut, teise astme kaks ringkonnakohut (vaatavad läbi maa- ja halduskohtute lahendeid) ning kolmanda astme kõrgeim kohus ehk Riigikohus, mis vaatab kohtulahendeid läbi kassatsiooni korras. Riigikohus haldab ise oma eelarvet ja tegevust, esimese ja teise astme kohtuid hallatakse kohtute haldamise nõukojade ja justiitsministeeriumi koostöös. Eestis ei ole konstitutsioonikohut, kuid Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium võib teha põhiseaduslikkuse järelkontrolli, sealhulgas teatavatel tingimustel põhiseaduslikkuse järelevalve taotluse alusel¹. Kohtute haldamise nõukoda on mittealaline kogu,² mille pädevus hõlmab muu hulgas kohtute võrku ja kohtute vahendeid ning mis osaleb arutelus kohtute halduse üle. Esimese ja teise astme kohtute kohtunikud nimetab ametisse Vabariigi President Riigikohtu üldkogu ettepaneku põhjal (*en banc*)³. Prokuratuur on justiitsministri valitsemisalas olev valitsusasutus, mis on oma ülesannete täitmisel sõltumatu. Seda juhib peaprokurör, kelle vastutusalas on olulisel kohal prokuröride ametisse nimetamine ja teenistuskäik⁴. Eesti Advokatuur on sõltumatu omavalitsuslikel põhimõtetel tegutsev kutseühendus⁵. Huvitatud isik võib advokaadi suhtes distsiplinaarmenetluse algatamiseks pöörduda aukohtu⁶ või advokatuuri juhatuse⁷ poole. Eesti osaleb Euroopa Prokuratuuri (EPPO) tegevuses.

Sõltumatus

Kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tase on üldsuse seas endiselt kõrge ja ettevõtjate hulgas keskmine. Üldjoontes peab 65 % üldsusest ja 59 % ettevõtjatest kohtute ja kohtunike sõltumatust 2023. aastal võrdlemisi suureks või väga suureks⁸. 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli andmete kohaselt ei ole alates 2016. aastast tajutava sõltumatuse taseme muutumises selget suundumust täheldatud. Siiski on üldsuse seas kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tase tõusnud nii 2022. aasta (60 %) kui ka 2016. aasta (62 %) näitajatega võrreldes. Ettevõtjate seas on kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tase 2022. aasta tasemega (47 %) võrreldes tõusnud, kuid jääb 2016. aasta tasemest (72 %) madalamaks.

¹ Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 4 kohaselt võivad taotluse Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile esitada Vabariigi President, õiguskantsler, kohaliku omavalitsuse volikogu ja Riigikogu. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 9 kohaselt on võimalik ka põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuse või -määruse alusel.

² Nõukoda ei tegutse alaliselt, see tuleb korraliselt kokku neli korda aastas ja erakorraliselt, kui selleks tekib vajadus. Vt „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 3.

³ Riigikohtu üldkogu on Riigikohtu kõrgeim organ. Selle koosseisu kuuluvad kõik 19 riigikohtunikku. Üldkogu kutsub kokku ja selle istungeid juhatab Riigikohtu esimees.

⁴ Prokuratuuris teeb teenistuslikku järelevalvet riigi peaprokurör ja ringkonnaprokuratuurides teevad seda juhtivprokurörid.

⁵ Advokatuuriseaduse § 2 lg 1.

⁶ Advokatuuriseaduse § 15 lg 1 ja § 15 lg 3 – aukohtusse kuulub neli advokatuuri üldkogu valitud vandeadvokaati, kaks kohtunike täiskogu valitud kohtunikku ja üks Tartu Ülikooli õigusteaduskonna nõukogu määratud õigusteadlane.

⁷ Advokatuuriseaduse § 16 lg 1.

⁸ 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli joonised 49 ja 51. Kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tasemeid liigitatakse järgmiselt: väga madal (vähem kui 30 % vastajatest tajub kohtute sõltumatust võrdlemisi suure ja väga suurena); madal (vahemikus 30–39 %), keskmine (vahemikus 40–59 %), kõrge (vahemikus 60–75 %), väga kõrge (üle 75 %).

Kohtute seaduse muudatustega luuakse igas kohtus spetsialiseeritud osakonnad. Riigikogu võttis 16. veebruaril 2023 vastu⁹ kohtute seaduse muudatused, mille eesmärk on luua tulemuslikumalt toimivad juhtimistasandid, mille kaudu ühtlustatakse kohtupraktikat ja vähendada töökoormust¹⁰. Nende muudatustega kaotatakse kohtute praegune territoriaalne jaotus riiklikul tasandil ning luuakse spetsialiseeritud tsiviil- ja kriminaalosakonnad, kusjuures iga osakonna töö toimub mitmes kohtumajas. Osakonna sees loodaks kitsamale valdkonnale spetsialiseerunud üksused¹¹. Kohtunikud on väljendanud nende muudatuste pärast muret, märkides, et spetsialiseerumine on juba ette nähtud kohtute tööjaotusplaanides ning et nn kohustuslik spetsialiseerumine osakondade ja keskastme juhtimisstruktuuride loomise kaudu pole vajalik¹². Euroopa standardite kohaselt võivad spetsialiseerumisega kaasned teatavad eelised,¹³ kuid samas ka teatavad puudused,¹⁴ ning mõlemad tuleb nõuetekohaselt arvesse võtta, pidades silmas iga liikmesriigi tegelikku olukorda.

Kohtute seaduse uute muudatuste kohaselt saavad kohtunikest osakonnajuhatajad, kes toetavad õigusemõistmise toimimist. Kohtute seaduse 16. veebruari 2023. aasta muudatustega nähti ette, et iga uut spetsialiseeritud osakonda juhib kohtunik, kelle nimetab ametisse kohtu esimees pärast asjaomase osakonna kohtunike arvamuse ärakuulamist¹⁵. Osakonnajuhatajad toetavad õigusemõistmise toimimist ja korraldavad oma osakonna teenistujate tööd¹⁶. Nad täidavad ka maakohtu esimehe antud ja kohtu kodukorras ettenähtud ülesandeid¹⁷. Osakonnajuhatajatel ei ole vaikimisi distsiplinaarvõimu oma osakonna kohtunike üle¹⁸. Samuti ei kuulu osakonnajuhatajate pädevusse anda kohtunikele ametlikku tagasisidet

⁹ Muudatused jõustuvad 2023. aasta mais.

¹⁰ See saavutatakse töökoormuse jaotamise ja töö tõhusama korraldamise kaudu. Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 4.

¹¹ Näiteks kriminaalõiguse osakonnas võib olla korruptsioonivastasele tegevusele spetsialiseeruv üksus. Vt ka kohtute seaduse § 91 lõige 2.

¹² Riigikogu põhiseaduskomisjoni 18. oktoobri 2022. aasta istungi protokoll nr 142; Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Kohtunike Ühingult kirjalikult saadud tagasiside. Kohtunike ühing märkis, et kohtunikud peaksid otsustama, kas nad jäävad edasi kohtusse, kus nad enne töötasid, ja võtavad vastu töö uues töövaldkonnas, kui asjaomase kohtumaja spetsialiseerumine peaks muutuma, või nad lasevad end määrata tööle teise, nende töövaldkonnale spetsialiseerunud kohtumajja, millega kaasneks vajadus töö pärast reisida või elukohta vahetada.

¹³ Näiteks võib toimikute koondamine spetsialiseerunud kohtunikest koosneva rühma kätte soodustada järjepidevust kohtuotsuste tegemisel ja seega suurendada õiguskindlust. Spetsialiseerunud kohtunikud, kellel on teadmised ka muus teadusvaldkonnas kui õigusteadus, võivad aidata rakendada valdkonnaülest lähenemiskiisi käsitletavate probleemide lahendamisel. Vt Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu arvamus nr 15 kohtunike spetsialiseerumise kohta (2012), punktid 8–13.

¹⁴ Näiteks võib spetsialiseerumine tuua kaasa varasemate otsuste kordamise samade küsimuste üle otsustamisel ja seega takistada ühiskonna vajadustest lähtuvat kohtupraktika arengut. Lisaks ei pruugi väiksematel kohtutel olla võimalik luua erikodasid või luua neid piisaval arvul. See sunnib kohtunikke oma teadmisi mitmekesistama, et nad oleksid võimelised käsitlema eri küsimusi. Kohtunike liigne individuaalne spetsialiseerumine takistaks sellise mitmekülguse kujunemist. Vt Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu arvamus nr 15 kohtunike spetsialiseerumise kohta (2012), punktid 14–23.

¹⁵ Vt kohtute seaduse § 12².

¹⁶ See hõlmaks kohtupraktika ühtlustamist konkreetses õigusvaldkonnas.

¹⁷ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt, Riigikohtult ja kohtute haldamise nõukojalt kirjalikult saadud tagasiside, lk 1.

¹⁸ Järelevalve selle üle, et õigusemõistmine, kohtunike tööülesannete täitmine ja kohtu infosüsteemi andmete edastamine toimuks vastavalt kehtestatud korrale, jääb muutumatuks ning seda teeb kohtu esimees. Kohtu esimees võib siiski vastavad volitused täiendavalt osakonnajuhatajale anda. Seda on tehtud Harju Maakohtus, kus muudetud kodukorraga on antud osakonnajuhatajatele täiendavalt volitus algatada distsiplinaarmenetlusi. (Eesti Kohtunike Ühingult saadud teave)

ega ka küsida kohtunikelt selgitusi õiguse kohaldamise kohta teatavates kohtuasjades¹⁹. Valitsuse seisukoha järgi on uue seaduse soovitatav tulemus avatud arutelud ja heade tavade jagamine osakonnas. Algselt kavandati tagasisidesüsteemi loomist esimese astme kohtunikele, keda hindaksid teise astme kohtunikud. Seda käsitlevad muudatusettepanekud jäid aga lõpuks vastu võtmata, kuna kohtunike ühing leidis, et selline süsteem oleks ebaküps ja ebapiisavalt reguleeritud²⁰. Kohtunike ühing on väljendanud muret, et nende uute volituste konkreetse olukorras rakendamine võib vähendada kohtute sõltumatust, kuna volituste konkreetse olukorras kohaldamine sätestatakse täpselt iga kohtu kodukorras ning muudatusettepanekutega ette nähtud raamistik võimaldab erinevaid tõlgendusi²¹. Silmas tuleb pidada, et Euroopa standardite kohaselt²² ei tohiks kohtunikke kohtuasjade lahendamisel mõjutada kohtu esimehe (käesoleval juhul osakonnajuhataja) juhised ega surve²³ ning neid standardeid tuleks nõuetekohaselt arvesse võtta.

Kohtunike üleviimise õigusraamistik sisaldab piisavaid kaitsemeetmeid, kuid siiski on väljendatud muret, et kohtute seaduse uued muudatused võivad tuua kaasa kohtuniku tegeliku üleviimise ilma tema nõusolekuta. Kohtunike üleviimise kord jääb samaks ja sellega kaasnevad piisavad kaitsemeetmed²⁴. Vastavalt 16. veebruaril 2023 vastu võetud kohtute seaduse muudatustele asendatakse kohtute praegune territoriaalne jaotus spetsialiseeritud tsiviil- ja kriminaalosakondadega, mille töö toimuks mitmes kohtumajas. See tähendaks, et mõned kohtunikud peaksid sõitma igapäevaselt mitme kohtumaja vahet, et osaleda sama valdkonna eri kohtuasjade arutamisel²⁵. Sellest tulenevalt võivad asjaolud sundida kohtunikke kolima teise linna, et jätkata oma ülesannete täitmist juhtudel, kui vahemaad on liiga suured ja nende läbimine liiga aeganõudev, et seda korrapäraselt teha. Olgugi et valitsuse hinnangul saab enamikku juhtumitest lahendada kirjaliku menetluse teel,²⁶ võib praktikas olla vajalik pidada kohtuasja lahendamiseks ka kohtuistungeid²⁷. Seetõttu väljendasid sidusrühmad mõningast muret, et osakondade uus spetsialiseerumine võib viia kohtunike tegeliku üleviimiseni ilma nende nõusolekuta²⁸.

Ülemäärase töökoormuse leevendamiseks varasemalt ette nähtud ajutist kohtuasjade suunamise korda enam ei kasutatud. Kahes eelmises õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes

¹⁹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt, Riigikohtult ja kohtute haldamise nõukojalt kirjalikult saadud tagasiside, lk 1.

²⁰ Ibid.

²¹ Riigikogu põhiseaduskomisjoni 18. oktoobri 2022. aasta istungi protokoll nr 142; Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Kohtunike Ühingult kirjalikult saadud tagasiside.

²² Vt Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu arvamus nr 19 kohtu esimeeste rolli kohta (2016).

²³ Vt Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu arvamus nr 19 kohtu esimeeste rolli kohta (2016), punkt 13.

²⁴ Mis puudutab kohtuniku ühest osakonnast teise üleviimise korda, siis teeb selle kohta lõpliku otsuse kohtu esimees. See on vabatahtlik ja otsus tehakse kohtuniku taotluse alusel ja täiskogu arvamust arvesse võttes. Oluline on märkida, et kohtu esimees ei või kohtunikke ilma kohtuniku nõusolekuta teise osakonda üle viia. Kuigi on olemas teoreetiline võimalus, et täiskogu võib kohtuniku ilma nõusolekuta määrata teise osakonda, saab kohtunik kaitsta oma õigusi, esitades avalduse kohtu esimehele. Need olukorrad erinevad siiski tegelikust üleviimisest, mis teigi muret sidusrühmadele, kelle sõnul võivad kohtumajade spetsialiseerumisest tulenevad asjaolud sundida kohtunikke üleviimist taotlema.

²⁵ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave. See on seotud ka asjaoluga, et kohtuasjade jaotamise süsteemis ei võeta arvesse erinevaid asukohti ja asjaomaseid vahemaid.

²⁶ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside, lk 2.

²⁷ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Kohtunike Ühingult saadud teave.

²⁸ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Kohtunike Ühingult saadud teave. Selline olukord sarnaneb teise olukorraga, mida on kirjeldatud 2022. aasta õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes. Mõni kohtunik võib olla sunnitud suure vahemaa tõttu kaaluma ka ära kolimist.

mainitud kohtuasjade suunamise kord²⁹ kehtestati ajutise meetmena, et leevendada teatavate kohtunike ülemäärast töökoormust, ja selle rakendamine tekitas muret seoses kohtunike üleviimisega. Peale algselt suunatud 543 kohtuasja rohkem kohtuasju suunatud pole ja paistab, et kohtuasjade suunamise korda kui ajutist meetet enam kasutatud ei ole³⁰.

Kvaliteet

Kohtusüsteemi digiteerimisel on tehtud täiendavaid edusamme, et võimaldada dokumentidele paremat süsteemiülest juurdepääsu. Nagu on märgitud õigusriigi olukorda käsitlevas 2020. ja 2021. aasta aruandes, kuulub Eesti nende liikmesriikide hulka, mille kohtumenetlus on üks digiteeritumaid³¹. Alates 2022. aasta oktoobrist on kasutusel dokumentide kättetoimetamisportaal³². See on portaal, kuhu kantakse kättetoimetatavad dokumendid teistest ühendatud süsteemidest. Katseprojekti raames ühendati uue portaaliga kaks süsteemi – avalik e-toimik ja äriregister. Portaali koondab kõik ühendatud süsteemide dokumendid ja seda kasutatakse juba laialdaselt³³. Valitsus on saanud mitu taotlust teiste olemasolevate süsteemide uue dokumentide kättetoimetamisportaaliga ühendamise kohta³⁴. Riigikogu võttis 18. jaanuaril 2023 vastu kohtuekspertiisiseaduse, millega kehtestatakse täielikult digiteeritud kriminaalmenetluse õiguslikud alused ja mille alusel valmistatakse kohtuekspertiisivaldkond ette täielikult digiteeritud kohtumenetlusele üleminekuks³⁵.

Kohtunike arvu on suurendatud ja täiendavad eeskirjad peaksid võimaldama nende töökoormust paremini jaotada. Nagu on märgitud 2022. aasta õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes,³⁶ tekitas probleeme kohtunike töökoormus. Olukorra parandamiseks loodi 2022. aastal 12 täiendavat kohtuniku ametikohta. Lisaks eraldati kohtutöötajate tarvis täiendavaid rahalisi vahendeid³⁷. Kohtute haldamise nõukogu 121. istungil arutati kohtunike töökoormusega seotud probleeme, eelkõige seoses eelarveküsimuste ja palkadega. Sellega seoses võeti vastu ning saadeti valitsusele ja parlamendile resolutsioon peamiste prioriteetide kohta³⁸. Samuti võeti 16. jaanuaril 2023 vastu kohtute seaduse muudatuste osana kehtestatud sätteid, mis võivad aidata töökoormust jaotada. Näiteks saab ajutiselt teenistusest eemal olnud kohtunik naasta oma ametikohale³⁹. Praegu ei ole naasmine kohtunikuametisse sellisel juhul tagatud. Muudatustega nähakse samuti ette, et kohtunik, kes on üle viidud sama astme teise kohtusse või kõrgema astme kohtusse, jätkab mõistliku menetlusaja tagamiseks nende maa-, haldus- või ringkonnakohtu pooleliolevate menetluste kohtuasjade läbivaatamist, mida ei suunatud teistele kohtunikele⁴⁰.

²⁹ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 3–4.

³⁰ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus kohtute haldamise nõukojalt ja Eesti Kohtunike Ühingult saadud teave.

³¹ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 4. Vt ka 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonised 41–48.

³² Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 2.

³³ Alates oktoobrist on dokumentide kättetoimetamisportaaliga saadetud 167 000 dokumenti ja 64 % neist (107 135) on kätte toimetatud keskmiselt pooleteise päevaga (andmed 2023. aasta jaanuari seisuga). Vt Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 2.

³⁴ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

³⁵ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside.

³⁶ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 4–5.

³⁷ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt ja Eesti Kohtunike Ühingult saadud teave.

³⁸ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus kohtute haldamise nõukojalt saadud teave.

³⁹ See võimaldab kohtunikul töötada mõnel teisel avaliku teenistuse ametikohal või ülikoolis õppejõuna. Praegu ei ole naasmine kohtunikuametisse sellisel juhul tagatud.

⁴⁰ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

Et õiguskaitsse kättesaadavust parandada, on vastu võetud uued riigi õigusabi eeskirjad.

Riigi õigusabi osutamise eest makstava tunnitasu määrasid ei ole alates 2016. aastast ajakohastatud, mistõttu on vähenenud advokaatide huvi selles õigusabisüsteemis osaleda. Õiguskantsler tegi 17. novembril 2022 justiitsministrile ettepaneku muuta määrust, millega kehtestatakse advokaatidele riigi õigusabi osutamise eest makstava tunnitasu määrad⁴¹. Õiguskantsler leidis, et tasuta õigusabi süsteemi reguleerivad normid ei ole piisavalt paindlikud, et saavutada kõigi juhtumite puhul õiglane tulemus⁴². Lisaks analüüsis Riigikohus 7. novembri 2022. aasta otsuses tasuta õigusabi süsteemi põhiseaduslikkust⁴³. Kuigi Riigikohus leidis, et advokaadi seisukohast hinnates ei olnud vaadeldud juhtumi puhul tasu piirmäär põhiseadusega vastuolus, leidis ta, et kehtivate tasumääradega ei pruugi riigi õigusabi osutamine olla kestlik⁴⁴. Eesti Advokatuuri sõnul on ka raske leida advokaate, kes võtaksid vabatahtlikult vastu tasuta õigusabi süsteemi tellimusi⁴⁵. Justiitsminister muutis 31. jaanuaril 2023 määrust, et suurendada advokaatidele riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu määrasid⁴⁶. Sidusrühmad märkisid siiski, et hoolimata nendest positiivsetest muutustest on advokaatide huvi osaleda tasuta õigusabi süsteemis endiselt väike ning et süsteemi oleks vaja põhjalikumalt reformida⁴⁷.

Kohaldatakse suuremaid riigilõive, ilma et seda oleks kordagi Riigikohtus vaidlustatud.

Nagu on märgitud 2022. aasta õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes,⁴⁸ suurendati kohtumenetluses tasumisele kuuluvaid riigilõivusid keskmiselt 40 %. See suurenemine kajastub ka 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis, kust nähtub, et kaubandusajades on riigilõivud endiselt ühed ELi suurimad⁴⁹. Eelmise aasta aruandes väljendati muret,⁵⁰ et riigilõivude suurenemist võib näha ka võimalusena vähendada kohtute töökoormust, sest asjadega pöörduetakse sellisel juhul vähem kohtusse, kuid seda ei toimunud⁵¹. Samuti ei ole riigilõivude suurendamise peale esitatud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile ühtegi kaebust⁵².

Tõhusus

Kohtusüsteem on endiselt tõhus, kuid teatavaid viivitusi on täheldatud kriminaal- ja haldusajajade puhul.

2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli kohaselt on menetluste kestus endiselt üks lühemaid ELis⁵³. 2022. aastal lahendati maakohtutes tsiviilasju sama

⁴¹ Õiguskantsleri 17. novembri 2022. aasta ettepanek justiitsministrile määruse nr 16 „Advokaadile riigi õigusabi tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord“ muutmise kohta.

⁴² Õiguskantsleri 17. novembri 2022. aasta ettepanek justiitsministrile määruse nr 16 „Advokaadile riigi õigusabi tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord“ muutmise kohta, lk 1.

⁴³ Riigikohtu 7. novembri 2022. aasta otsus nr 5-22-2/12.

⁴⁴ Õiguskantsleri 17. novembri 2022. aasta ettepanek justiitsministrile määruse nr 16 „Advokaadile riigi õigusabi tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord“ muutmise kohta, lk 2.

⁴⁵ Eesti Advokatuuri 10. novembri 2022. aasta arvamus „Advokatuur: õigusemõistmine rippus juuksekarva otsas juba septembris“.

⁴⁶ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus õiguskantsleri kantsleilt saadud teave.

⁴⁷ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Advokatuurilt ja õiguskantsleri kantsleilt saadud teave.

⁴⁸ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 5.

⁴⁹ 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli joonis 25. Joonisel on esitatud kohtulõivud konkreetse kaubandusajaja stsenaariumi puhul. 2023. aasta tulemustabeli andmed kajastavad reformijärgset olukorda.

⁵⁰ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 5.

⁵¹ Kohtute haldamise nõukoja sõnul ei ole algatatud kohtuasjade arv pärast kohtulõivude suurendamist oluliselt muutunud. Riigikülastuse käigus saadud teave.

⁵² Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumilt saadud teave.

⁵³ 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonised 6–10 ja 17–24.

tõhusalt kui varasematel aastatel (keskmiselt 102 päeva jooksul). Kriminaalasjade puhul⁵⁴ jäi tõhusus stabiilseks. Neid lahendati lühemat aega kui 2021. aastal⁵⁵ (üldmenetluses keskmiselt 245 päeva jooksul, lihtmenetluses keskmiselt 33 päeva jooksul ja väärteoasjade puhul keskmiselt 44 päeva jooksul)⁵⁶. Esimese astme kohtutes lahendati haldusasju samuti kauem kui 2020. aastal (keskmiselt 149 päevaga)⁵⁷. Keskmiselt oli apellatsioonkaebuste menetlemise aeg tsiviilasjades 196 päeva, kriminaalasjades 81 päeva ja haldusasjades 257 päeva. Kohtumenetluse kestus tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjades on endiselt ELi keskmisest lühem (otsusele jõudmiseks kuluva aja järgi) ja pooleliolevate kohtuasjade arv on üks ELi väiksemaid. Võrreldes 2021. aastaga langes pisut algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr, 101 %-lt 99 %-le. See tähendab siiski, et kohtud tulid sissetulevate kohtuasjade lahendamisega üldiselt toime⁵⁸. Üldiselt on kohtusüsteemi kõrgel tasemel digiteeritus võimaldanud kohtutel töötada viimastel aastatel püsivalt tõhusalt.

II. KORRUPTSIOONIVASTANE RAAMISTIK

Korruptsioonivastane institutsiooniline korraldus ei ole õigusriigi olukorda käsitleva 2022. aasta aruandega võrreldes muutunud. Justiitsministeerium vastutab korruptsioonivastase tegevuskava 2021–2025 ettevalmistamise, järelevalve ja koordineerimise eest. Parlamentaarse kontrolli korruptsioonivastaste meetmete rakendamise üle teostab korruptsioonivastane erikomisjon. Erakondade rahastamist kontrollib erakondade rahastamise järelevalve komisjon. Keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo on spetsiaalne üksus, mis vastutab korruptsioonijuhtumite uurimise eest, ning kõrgemate riigiametnike ja kuue suurema kohaliku omavalitsuse kõrgemate ametnike korruptsioonisüütegude uurimine on Kaitsepolitsei ameti ülesanne. Prokuratuur juhendab ja juhib korruptsioonikuritegude kohtueelset kriminaaluurimist ning esindab riiklikku süüdistust kohtus.

Ekspertid ja ärijuhid tajuvad avaliku sektori korruptsioonitaset endiselt suhteliselt madalana. Eesti näitaja on Transparency Internationali 2022. aasta korruptsioonitaju indeksi alusel 74/100 ning ta on selle järgi Euroopa Liidus 8. ja maailmas 14. kohal⁵⁹. See näitaja on viimasel viiel aastal olnud suhteliselt stabiilne⁶⁰. Eurobaromeetri 2023. aasta korruptsiooni käsitleva eriuuringu kohaselt arvab 48 % küsitletutest, et korruptsioon on riigis laialt levinud (ELi keskmine näitaja on 70 %), ja 18 % küsitletutest leiab, et korruptsioon mõjutab neid

⁵⁴ Tuleb märkida, et 90 % kriminaalasjadest lahendati lihtmenetluses. Lisaks jõustusid 1. mail 2023 kriminaalmenetluse seadustiku muudatused, mis võeti vastu 2023. aasta veebruaris. Nende muudatuste eesmärk oli lihtsustada üldmenetlust ja suurendada nii tõhusust kriminaalasjades.

⁵⁵ Kriminaalasjad lahendati 2021. aastal üldmenetluses keskmiselt 246 päevaga, mitte 192 päevaga, nagu mainiti 2022. aasta aruandes õigusriigi kohta. Faktiparandus Justiitsministeeriumi poolt.

⁵⁶ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 6 – 2021. aastal lahendati tsiviilasjad keskmiselt 101 päevaga, kriminaalasjad lahendati üldmenetluses keskmiselt 192 päevaga, lihtmenetluses 24 päevaga ja väärteoasjades 44 päevaga. Esimese astme kohtutes lahendati haldusasjad keskmiselt 127 päevaga.

⁵⁷ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 3.

⁵⁸ 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli joonised 11–16.

⁵⁹ Transparency International, 2022. aasta korruptsiooni tajumise indeks, lk 2–3. Tajutava korruptsiooni tasemeid liigitatakse järgmiselt: madal (ekspertide hulgas ja äriühingutes hinnatakse avaliku sektori korruptsiooni taset enam kui 79 punktiga); suhteliselt madal (hinne 79–60), suhteliselt kõrge (hinne 59–50), kõrge (hinne alla 50).

⁶⁰ 2018. aastal oli see hinne 73, 2022. aastal aga 74. Hinne tõuseb/langeb märkimisväärselt, kui see muutub enam kui viie punkti võrra; paraneb/halvaneb, kui muutus on vahemikus 4–5 punkti; on suhteliselt püsiv, kui muutus on vahemikus 1–3 punkti (viimase viie aasta jooksul).

otseselt igapäevaelus (ELi keskmine näitaja on 24 %) ⁶¹. Ettevõtjate puhul leiab 27 % vastanutest, et korruptsioon on riigis laialt levinud (ELi keskmine näitaja on 65 %), ja 7 % vastanutest arvab, et korruptsioon on ettevõtluses probleem (ELi keskmine näitaja on 35 %) ⁶². Lisaks leiab 38 % vastanutest, et süüdimõistvaid otsuseid on piisaval hulgal, et mõjutada inimesi korruptiivsest tegevusest hoiduma (ELi keskmine näitaja on 32 %), ⁶³ ja 49 % ettevõtjatest usub, et kõrgemale ametnikule altkäemaksu andmisega vahelejäädud inimesed ja ettevõtjad saavad kohase karistuse (ELi keskmine: 30 %) ⁶⁴.

Tõhusalt rakendatakse korruptsioonivastast tegevuskava 2021–2025. Rakendamine toimub vastavalt ajakavale ning 2022. aastal keskenduti peamiselt lobitöö ja huvide konfliktiga seotud küsimustele ⁶⁵. Selle tulemusena võeti konkreetseid meetmeid, et tagada neis valdkondades pehme õiguse tõhus rakendamine, eelkõige kindlates olukordades nõustamise, koolituste ja põhjalike suuniste tagamise kaudu. Korruptsioonivastane võrgustik toetab endiselt tõhusalt rakendamisprotsessi ning tagab kasuliku foorumi aruteludeks ja arvamuste vahetamiseks nii valitsuse kui ka teiste sidusrühmade vahel ⁶⁶. See tuli 2022. aastal kokku neli korda ja selle koosseis on jäänud samaks, hõlmates nii valitsuse kui ka kodanikuühiskonna esindajad.

Ettevalmistamisel on korruptsioonivastase seaduse muudatused. Justiitsministeerium teatas 2022. aastal kavatsusest koostada korruptsioonivastase seaduse muudatuseelnõud, mis peaksid tooma selgust seaduses sätestatud kehtivates eeskirjades ⁶⁷. Need puudutavad näiteks menetluslikest piirangutest erandi tegemisest teatamise korda ja piirangute kohaldamata jätmise avalikustamist, millega seonduvat eelduste kohaselt täpsustatakse. Virtuaalvaluutasse ja ühisrahastamisplatvormide toodetesse tehtud investeeringute deklareerimine muudetakse eeldatavasti kohustuslikuks. Kuigi korruptsioonivastase seadusest tulenevaid eeskirju peetakse huvide deklaratsioonide esitamise tagamise seisukohast kasulikuks, ⁶⁸ on Riigikogu korruptsioonivastane erikomisjon arvamusel, et registreerimissüsteemi tuleks täiustada, et kontrolliprotsess toimiks tulemuslikult, ilma et oleks vaja teha käsitsi toiminguid ⁶⁹. Justiitsministeerium koostas ministeeriumide ja muude sidusrühmade tagasiside põhjal seaduseelnõu, mille valitsus peaks heaks kiitma veel 2023. aastal.

Ametiasutused tegelevad tõhusalt korruptsioonijuhtumite uurimisega ja on algatanud korruptsioonisüüteo menetlusi. 2022. aastal uuriti 42 korruptsiooniga seotud süütegu, kuus juhtumit saadeti kohtusse ja viis juhtumit lõpetati otstarbekusega seotud kaalutlustel ⁷⁰. Ametiasutused on teatanud, et juhtumite arv on vähenenud, kuid need on muutunud

⁶¹ Eurobaromeetri korruptsiooni käsitlev eriuuring 534 (2023). Eurobaromeetri andmeid selle kohta, kuidas inimesed korruptsiooni tajuvad ja millised on nende kogemused sellega, ajakohastatakse igal aastal. Eelmine andmekogum on Eurobaromeetri eriuuring nr 523 (2022).

⁶² Eurobaromeetri kiiruuring nr 524 (2023) „Businesses' attitudes to corruption in the EU“ („Ettevõtete suhtumine korruptsiooni ELis“). Eurobaromeetri andmeid selle kohta, mida ettevõtjad korruptsioonist arvavad, ajakohastatakse igal aastal. Eelmine andmekogum on Eurobaromeetri kiiruuring nr 507 (2022).

⁶³ Eurobaromeetri korruptsiooni käsitlev eriuuring 534 (2023).

⁶⁴ Eurobaromeetri kiiruuring nr 524 (2023) „Businesses' attitudes to corruption in the EU“ („Ettevõtete suhtumine korruptsiooni ELis“).

⁶⁵ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

⁶⁶ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt, piirivalveametilt ja Transparency Internationalilt saadud teave.

⁶⁷ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

⁶⁸ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Riigikogu korruptsioonivastasel erikomisjonilt saadud teave.

⁶⁹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Riigikogu korruptsioonivastasel erikomisjonilt saadud teave.

⁷⁰ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

keerukamaks⁷¹. Prokuratuuri andmetel on praegu menetlemisel 22 juhtumit, sealhulgas seitse suurkorruptsiooni juhtumit⁷². Prokuratuur koosneb 40 prokurörist, kelle vastutusallas on valgekraede kuritegevuse (korruptsioon, majanduskuriteod ja küberkuritegevus) eest vastutusele võtmine. Prokuratuur sai valgekraede kuritegude uurimiseks lisavahendeid⁷³ ning andis teada, et üldiselt on prokuratuuri korruptsioonivastase võitluse vahendid ja väljaõpe piisavad⁷⁴. Mis puudutab vastutusele võtmist piiriülese altkäemaksu andmise eest, siis leiavad mõned, et täitmise tagamine on nn piiratud aegumistähtaegade tõttu, mis võivad täitmise tagamist takistada, näiteks menetluse enneaegse lõpetamise tõttu⁷⁵. Kui vaadelda koostööd Euroopa Prokuratuuriga, siis kavatseb Eesti 2023. aastal värvata juurde 1–2 Euroopa Prokuratuuri delegaatprokuröri. Üldiselt on ametiasutuste ja Euroopa Prokuratuuri vaheline koostöö konstruktiivne⁷⁶. Endiselt on suure korruptsiooniriskiga valdkonnad eelkõige tervishoiusektor,⁷⁷ kohalikud omavalitsused ja erakondade rahastamine⁷⁸.

Tehti jõupingutusi lobitöö suuniste tulemuslikuks rakendamiseks. Õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes soovitati Eestil „tagada, et huvide konflikti vältimise juhistegevusega on seotud tulemuslik kontrolli-, seire- ja sunnimehhanism“⁷⁹. 2022. aastal otsustas korruptsioonivastane võrgustik ministritele ja nende nõunikele koostatud huvide konflikti vältimise juhiste rakendamise raames,⁸⁰ et igal ministeeriumil tuleb nimetada ametisse isikud, kelle ülesanne on tagada ministrite ja nende nõunike sihipärane nõustamine huvide konflikti, kingituste ja muude asjaomaste teemadega seotud küsimustes⁸¹. Lisaks leppis korruptsioonivastane võrgustik 2. novembril 2022 kokku ennetavas tegevuses kehtivate eeskirjade täitmise tagamiseks, ehk selles, et iga ministeerium hakkab korraldama tulevastele ministritele teemakohaseid tutvustavaid koolitusi. Lisaks sellele on riigikantselei lisanud huvide konflikti vältimise juhised käsiraamatule, mille iga minister saab oma ametiaja alguses. Selleks konsulteeritakse praegu ministeeriumidega valitsuse reglemendi muudatuste üle. Need

⁷¹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Politsei- ja Piirivalveametilt saadud teave.

⁷² See hõlmab ka Tallinna Porto Franco arendusprojektiga seotud kohtuasja, mis tõi kaasa eelmise valitsuse tagasiastumise 2021. aasta jaanuaris. Eestisse tehtud riigikülastuse käigus prokuratuurilt saadud teave.

⁷³ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁷⁴ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Politsei- ja Piirivalveametilt saadud teave. Justiitsministeeriumi ja ülikoolide koostöös koostati ja tehti kättesaadavaks e-õppematerjalid ärietiika, korruptsiooni ja majanduskuritegude valdkonnas. Nende materjalide eesmärk on suurendada ettevõtlusvaldkonna üliõpilaste teadmisi ettevõtlusega seotud korruptsioonist ja majanduskuritegevusest.

⁷⁵ Transparency International (2022), väljaanne „Exporting Corruption“; uuring ajavahemiku 2018–2021 kohta. Uuringu puhul liigitatakse riigid täitmise tagamise alusel nelja kategooriasse, millest kolmas on nn piiratud tasemel täitmise tagamine.

⁷⁶ Euroopa Prokuratuurilt (EPPO) õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande jaoks saadud teave. Justiitsministeerium, siseministeerium, politsei- ja piirivalveamet, kaitsepolitseiamet ning maksu- ja tolliamet korraldasid 2023. aasta esimesel poolel EPPO jaoks uuringureisi – Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside.

⁷⁷ Justiitsministeerium kavatseb 2023. aastal kaardistada tervishoiuvaldkonna korruptsiooni ennetamisega seotud probleemid ja saada eriuuringute kaudu põhjalikke teadmisi meditsiiniseadmete hangetega seotud korruptsioonist. Kavas on teha võrdlev uuring, milles kõrvutatakse Eesti ja teiste ELi liikmesriikide haiglate hangete korraldamist, et võrrelda hankehindu ja hankesüsteeme ning teha kindlaks lepingupartnerite poolt haiglatele ja nende töötajatele makstavate toetuste (nt reisitoetused jne) ulatus. Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave. Eurobaromeetri kiiruuring ettevõtete suhtumise kohta korruptsiooni ELis näitab, et 15 % Eesti ettevõtetest (ELi keskmine 26 %) arvab, et korruptsioon on takistanud neil viimase kolme aasta jooksul võita riigihanget või riigihankelepingut.

⁷⁸ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁷⁹ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 2.

⁸⁰ Eesti Vabariigi Valitsus (2021), „Huvide konflikti vältimise juhised ministritele ja nende nõunikele“, punktid 12–13.

⁸¹ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

muudatused peaksid tagama ministritele ja nende nõunikele täpsemad suunised⁸². Järelemeetmena esitatakse eeldatavasti asjakohased kohustusi käsitlevad suunised koos soovitusetega ning tagatakse abi e-koolitusprogrammi läbimisel,⁸³ mis hõlmab ka enesekontrollitesti. Minister ja poliitilised nõunikud peaksid andma asjaomasele teenistusele koolituse läbimise kohta tagasisidet. Kuigi nende menetluste mõju on veel vara hinnata, on mõned asjaosalised veendunud, et need on kasulikud ja potentsiaalselt piisavad⁸⁴. Uute menetluste eesmärk on suurendada teadlikkust kehtivatest normidest ja tagada vajalik järelevalve nende kohaldamise üle. Nendega ei ole aga tagatud täitmise tagamise mehhanismi, mis võimaldaks tegeleda võimalike rikkumistega. Lisaks on mitu muud üksust (omavalitsused, instituudid, riigiasutused) teinud e-õppekursuse oma töötajatele kohustuslikuks⁸⁵. Et suurendada huvide konflikti vältimise juhiste mõju, kehtestati uued menetlused, sealhulgas nähti ette korruptsioonivastased kontaktpunktid ning abi ministritele ja nende nõunikele kehtivate normidega tutvumisel. Seega on tehtud märkimisväärsed edusamme seoses 2022. aasta õigusriigi olukorda käsitleva aruande soovitusetega tagada, et huvide konflikti vältimise juhistega on seotud tulemuslik kontrolli-, seire- ja sunnimehhanism.

Vastu võeti uus muudatus, mis puudutab valitsuse liikmeid seoses pöördumise efektiga. 1. augustil 2022 võeti vastu uued sätted valitsusliikmete tegevuse kohta pärast ametiajalõppemist⁸⁶. Neis on ette nähtud ooteaeg pärast valitsusliikmete ametiaja lõppu. Nende alusel ei või kõnealune isik kuue kuu jooksul volituste lõppemisele järgneva kuue kuu jooksul tegutseda juhtimis- või kontrollorgani liikmena sellises eraõiguslikus juriidilises isikus, mis kuulub tema juhitud ministeeriumi valitsemisalasse⁸⁷. Need muudatused tehti lähtuvalt GRECO soovituset⁸⁸. Kodanikuühiskond on väljendanud rahulolematust selle üle, et uute sätetega ei ole hõlmatud mittetulundusühendused, kuna liikumine era- ja avaliku sektori vahel on tihedalt seotud ka nendega⁸⁹.

Tehti jõupingutusi lobitöö suuniste tulemuslikuks rakendamiseks. Õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes soovitati Eestil „jätkata jõupingutusi lobitöö suuniste tulemuslikuks rakendamiseks“. Lobitöö suunistega⁹⁰ seoses määrati 2022. aastal igas

⁸² Eelnõu sõnastuse kohaselt: § 27¹. Vabariigi Valitsuse liikme nõustamine korruptsiooni ennetuse küsimustes. Vabariigi Valitsuse liikme tööülesannete ühitamise, ametikohalt lahkumisega seotud piirangute, samuti korruptsioonivastasest seadusest tulenevate nõuete ning huvide konflikti vältimiseks antud juhiste ja lobistidega suhtlemise hea tava küsimustes nõustavad ministreid ministeeriumid, peaministrit Riigikantselei. Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁸³ Praeguseks on kursusel osalemiseks registreerunud 2 094 inimest. Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside.

⁸⁴ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt ja Transparency Internationalilt saadud teave.

⁸⁵ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁸⁶ § 12¹. Vabariigi Valitsuse liikme tegevuspiirang pärast volituste lõppemist. Vabariigi Valitsuse liige ei tohi volituste lõppemisele järgneva kuue kuu jooksul tegutseda juhtimis- või kontrollorgani liikmena sellises eraõiguslikus juriidilises isikus, mis kuulub tema juhitud ministeeriumi valitsemisalasse, kui minister on oma ametiaja jooksul langetanud selle juriidilise isiku tegevust puudutavaid olulise mõjuga otsuseid või kui juriidilisel isikul on lepingulised suhted tema juhitud ministeeriumiga. Piirangut ei kohaldata mittetulundusühingule. Vabariigi Valitsuse seaduse (Vabariigi Valitsuse seadus – Riigi Teataja) muudatus, vastu võetud 1.8.2022 (jõustunud 19.8.2022).

⁸⁷ See puudutab juhtumeid, mille puhul minister on oma ametiaja jooksul langetanud selle juriidilise isiku tegevust puudutavaid olulise mõjuga otsuseid või kui juriidilisel isikul on lepingulised suhted tema juhitud ministeeriumiga. Piirangut ei kohaldata mittetulundusühingule.

⁸⁸ GRECO viies hindamisvoor – vastavusaruanne, soovitus iii, punkt 18.

⁸⁹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Transparency Internationalilt saadud teave.

⁹⁰ Eesti Vabariigi Valitsus (2021), „Lobistidega suhtlemise hea tava ametiisikutele“. Kokkuvõtte lobikohtumistest.

ministeeriumis kontaktisikud, kelle poole pöörduda, kui suuniste toimimisega seoses peaks tekkima kahtlusi⁹¹. Ametnikud deklareerivad süstemaatiliselt lobikohtumiste andmeid ning neid andmeid ajakohastatakse korrapäraselt kesregistrites, mis võimaldavad kindlaks teha kohtumisel osalenud lobistid, ametiisikud, kohtumiste teema ja kohtumiste toimumise kuupäevad. 2022. aastal analüüsis justiitsministeerium ja Transparency Internationali Eesti allorganisatsioon avalikustatud lobikohtumisi käsitlevaid andmeid. Selle tulemusena anti kümnele selles vallas parimale üksusele läbipaistva poliitikakujundaja tiitel ning tiitlisaaja veebisaidil avaldatakse sellekohane märgis⁹². Alates 2021. aasta teisest kvartalist kuni 2022. aasta kolmanda kvartalini andsid riigiasutused teada 1 200 lobikohtumisest. Viimaste kättesaadavate andmete põhjal esindas üle 60 % lobistidest erasektorit⁹³. Ministeeriumide esitatud teabe analüüsimine, käitumiskvaliteedi analüüsimine ja parimate tulemustega üksuste paremusjärjestuse ajakohastamine⁹⁴ hakkab eeldatavasti toimuma kvartaalselt⁹⁵. Justiitsministeeriumi hinnangul aitab see tava suurendada teadlikkust ja soodustab avalikustamist ning seetõttu ei ole muid algatusi selles valdkonnas kavandatud⁹⁶. Pärast 2022. aastal peetud ümarlaudu, kus arutati õigusloome läbipaistvuse ja usaldusväärsuse üle lobitöö kontekstis,⁹⁷ tegi Riigikogu korruptsioonivastane erikomisjon ettepaneku kehtestada lobitöö suunised ka Riigikogu jaoks,⁹⁸ kuid praeguse seisuga ei ole sellekohast otsust veel tehtud. Ametiasutused edendavad jätkuvalt lobitööd käsitlevaid eeskirju ja jälgivad aktiivselt nende järgimist. Seega on täielikult rakendatud õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes esitatud soovitus jätkata jõupingutusi lobitöö suuniste tulemuslikuks rakendamiseks.

Seaduseelnõu, mille eesmärk on tugevdada erakondade rahastamise järelevalvekomitee volitusi, on veel vastu võtmata. Varasemates õigusriigi olukorda käsitlevates aruannetes käsitletud seaduseelnõu,⁹⁹ millega laiendatakse komitee uurimisvolitusi, nähes ette õigusliku aluse kolmandatelt isikutelt dokumentide, teabe ja selgituste küsimiseks, ei ole alates 2022. aasta suvest, mil see saadeti avalikele konsultatsioonidele arutamiseks, edenenu¹⁰⁰. Justiitsministeerium kavatses lasta selle uuel valitsusel 2023. aasta esimesel poolel läbi vaadata¹⁰¹.

Rikkumisest teavitajate kaitset käsitlevaid õigusakte ei ole veel vastu võetud¹⁰². Aastate 2021–2025 korruptsioonivastases tegevuskavas nähakse ette rikkumisest teavitajate kaitse

⁹¹ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁹² Transparency International Eesti, 9. detsembri 2022. aasta pressiteade, „Pingerida: selgusid kümme kõige eeskujulikumat lobikohtumistest teavitajat“.

⁹³ Transparency International Estonia, ametiasutuste ja lobistide vaheliste 2021. aasta kohtumiste kokkuvõte, 30.5.2022.

⁹⁴ Parimate loetelu ajakohastatakse korrapäraselt ja see on internetis kättesaadav.

⁹⁵ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

⁹⁶ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave. OECD näitajate alusel, mis kajastavad avaliku poliitika kujundamisega seotud vastutust lobitööga seotud kaitsemeetmete eest, on Eesti saanud üheksast punktist kuus.

⁹⁷ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 8.

⁹⁸ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Riigikogu korruptsioonivastasel erikomisjonilt kirjalikult saadud tagasiside.

⁹⁹ Vt ka „2021. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 8, ja „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 9.

¹⁰⁰ Eesti Rahvusringhääling, 22. september 2022, „Erakondade rahastamise järelevalvet karmistav eelnõu jäi toppama“.

¹⁰¹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

¹⁰² 14. aprillil 2023 algatas Euroopa Komisjon Eesti suhtes rikkumismenetluse Euroopa Liidu Kohtus, kuna Eesti ei ole üle võtnud ELi direktiivi 2019/1937 liidu õiguse rikkumisest teavitavate isikute kaitse kohta.

seaduse vastuvõtmine ja kopeeritava rikkumistest teavitamise elektroonilise kanali loomine¹⁰³. Uue tervikliku määruse eelnõu¹⁰⁴105 saadeti konsultatsiooniringile¹⁰⁶. Justiitsministeerium loodab selle esitada uuele valitsusele läbivaatamiseks 2023. aasta esimesel poolel¹⁰⁷. Samas korraldati 2022. aastal sellega seoses teadlikkuse suurendamise tegevusi, sealhulgas töötati justiitsministeeriumis välja sisemine rikkumisest teavitajate vihjeliin, politsei- ja piirivalveametis loodi rikkumisest teatamiseks konfidentsiaalne e-posti aadress ning tehti võimalikuks esitada teateid otse määratud isikule¹⁰⁸. Rikkumisest teavitajate teadatel on keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroos korruptsiooni avastamisel oluline roll ja nende arv on veelgi suurenenud¹⁰⁹.

III. MEEDIA MITMEKESISUS JA MEEDIAVABADUS

Eestis on sõnavabadus materiaalselt ja formaalselt kaitstud põhiseadusega¹¹⁰. Teisene õigusakt tagab sõnaselgelt ajakirjanike õiguse kaitsta oma allikaid, tugevdab meediavabadust radio- ja televisioonisektoris¹¹¹ ning loob kaitsemeetmed avalik-õigusliku meedia sõltumatuse tagamiseks¹¹². Teabe saamise õigust, sealhulgas dokumentidega tutvumise õigust, on sõnaselgelt tunnustatud põhiseaduses, avaliku teabe seaduses¹¹³ ja isikuandmete kaitse seaduses¹¹⁴.

Meediat reguleeriva asutuse, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti vastutusala ja vahendeid on suurendatud. Nagu on märgitud õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes¹¹⁵ ja osana läbivaadatud audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi¹¹⁶ ülevõtmisest anti muudetud meediateenuste seadusega riiklikule meediat reguleerivale asutusele uued ülesanded ja pädevused. Uued ülesanded on seotud näiteks videojagamisplatvormide järelevalvega, nagu on sätestatud läbivaadatud audiovisuaalmeedia teenuste direktiivis. Meediat reguleeriva asutuse sõnul on ta saanud volitused ka uutes valdkondades, mis on seotud terroristliku sisu veebis levitamist käsitleva määruse¹¹⁷ ja digiteenuste määrusega¹¹⁸. Seetõttu on asutusele eraldatud täiendavad töötajad ja paremad tehnilised vahendid¹¹⁹. Meedia mitmekesisuse seire

¹⁰³ Korruptsioonivastane tegevuskava 2021–2025.

¹⁰⁴ Rikkumisest teavitaja kaitse seaduse eelnõu 504 SE.

¹⁰⁵ See algatus esitati, et viia siseriiklikud õigusaktid vastavusse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2019. aasta direktiiviga (EL) 2019/1937 liidu õiguse rikkumisest teavitavate isikute kaitse kohta; Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

¹⁰⁶ Justiitsministeeriumi 1. juuni 2023. aasta pressiteade rikkumisest teavitaja kaitse seaduse eelnõu kohta.

¹⁰⁷ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

¹⁰⁸ Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

¹⁰⁹ Korruptsioonikuritegude büroo, ülevaade büroo 2018.–2019. aasta tegevusest.

¹¹⁰ Eesti Vabariigi põhiseaduse §-d 44–46. 2023. aastal asetus Eesti organisatsiooni Piirideta Reporterid maailma ajakirjandusvabaduse indeksi alusel kaheksandale kohale, eelmisel aastal oli ta selle näitaja poolest neljandal kohal.

¹¹¹ Meediateenuste seaduse §-d 15 ja 13.

¹¹² Eesti Rahvusringhäälingu seadus; Euroopa Parlamendi väljaande „Flash Eurobarometer: News & Media Survey 2022“ kohaselt kuulub Eesti nende liikmesriikide esikolmikusse, kus kodanike usaldus avalik-õiguslike tele- ja raadiojaamade (sh veebikanalid) vastu on kõige suurem.

¹¹³ Avaliku teabe seadus.

¹¹⁴ Isikuandmete kaitse seadus.

¹¹⁵ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 10–11.

¹¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL.

¹¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/784.

¹¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta määrus (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ.

¹¹⁹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametilt saadud teave.

2023. aasta aruande kohaselt on meediaasutuse sõltumatuse ja tulemuslikkusega seotud riskitase madal¹²⁰. Alates õigusriigi olukorda käsitlevast 2022. aasta aruandest ei ole teatatud regulatiivsetest muudatustest seoses meediaomandi läbipaistvuse või meediaomandi ja -kontsentratsiooni piirangutega. Meedia mitmekesisuse seire 2023. aasta aruandes leitakse, et meediaomandi läbipaistvust ja meediateenuse osutajate paljusust ähvardavad riskid on suured, kuna kehtivate omandisuhete läbipaistvuse eeskirjadega ei ole hõlmatud trüki- ja digimeedia ning meediaturg on üsna koondunud¹²¹. Mis aga puutub meediaomandi läbipaistvusesse, siis hoolimata meedia mitmekesisuse seire 2023. aasta järeldustest on teave igat liiki meediaettevõtjate omandi kohta elektroonilises äriregistris tegelikult vabalt tasuta kättesaadav.¹²²

Avalik-õiguslik meedia on pälvinud suure usalduse ja sellele on eraldatud rohkem vahendeid. Kodanikud tavatsevad usaldada avalik-õiguslikku ringhäälingut rohkem kui eraõiguslikku ringhäälingut ja esimese usalduse tase on olnud püsivalt kõrge¹²³. Avalik-õigusliku meedia esindajad on teatanud oma vahendite suurenemisest võrreldes õigusriigi olukorda käsitleva 2022. aasta aruande seisuga,¹²⁴ kuid väljendatud on muret seoses suutlikkusega toota avalik-õiguslikku sisu pikas perspektiivis¹²⁵. Alates õigusriigi olukorda käsitleva 2022. aasta aruande avaldamisest¹²⁶ on viieks aastaks ametisse nimetatud uus avalik-õigusliku meedia juhatus ja selle koosseis on osaliselt muutunud. Kuigi kavandatud ei ole regulatiivseid muudatusi, mis mõjutaksid olemasolevaid kaitsemeetmeid, mis taksitaks valitsuse või poliitilist sekkumist avalik-õigusliku meedia tegevusse, on meedia mitmekesisuse seire 2023. aasta aruande kohaselt on selle valdkonna puhul riskitase madal¹²⁷.

Teatavaid edusamme on tehtud seoses soovitusel rakendada tulemuslikumalt teabe saamise õigust. Õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes soovitati Eestil „tagada, et teabe saamise õigust rakendataks praktikas järjepidevalt ja tulemuslikult, võttes arvesse ametlikele dokumentidele juurdepääsu Euroopa norme“¹²⁸. Võimalike edasiste meetmete võtmisega seoses on seni põhiseadusega kaitstud teabe saamise õiguse rakendamise kohta tehtud vaid esialgne uuring. Nimelt tellis Riigikogu sõltumatu uuringu,¹²⁹ millega tehti kindlaks avalikule teabele juurdepääsuga seotud peamised probleemid, sealhulgas andmekaitseinspektsiooni vastuoluline roll, mis tuleneb sellest, et ta teeb järelevalvet nii teabele juurdepääsu võimaldamise kui ka isikuandmete kaitse põhimõtete järgimise üle. Lisaks leiti selles uuringus, et kehtivad õigusaktid, mis soodustavad teabele juurdepääsu piiramist ja keskenduvad isikuandmete kaitsele, ei taga piisavat kaitset teabevabaduse õiguse suhtes. Uuringuga saadi kinnitust, et teabe avaldamise eeskirjad ja tavad on eri ametiasutustes

¹²⁰ Meedia mitmekesisuse seirevahend (2023), Eestit puudutav aruanne, lk 14.

¹²¹ Meedia mitmekesisuse seirevahend (2023), Eestit puudutav aruanne, lk 16.

¹²² Põhineb Eestisse tehtud riigikülastuse käigus valitsuselt saadud tabelil, mida kinnitasid Eesti Pressinõukogu ja Eesti Ajakirjanike Liit. Äriregister on kättesaadav järgmisel aadressil: <https://rik.ee/en/e-business-register>.

¹²³ Turu-uuringute AS, „Institutsioonide usaldusväarsuse uuring: Eesti Rahvusringhääling 2017–2022“; Euroopa Parlamendi väljaanne „Flash Eurobarometer: News & Media Survey 2022“; Jõesaar, A., Jastramskis, D., Rožukalne, A. (2022), „Trust in Public Service Media in the Baltic States“, *Journal of Baltic Studies*, 53:4, lk 587–611; Eestisse tehtud riigikülastuse käigus kultuuriministeeriumilt saadud teave.

¹²⁴ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 12.

¹²⁵ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus avalik-õigusliku meedia esindajatelt saadud teave.

¹²⁶ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 11–12.

¹²⁷ Meedia mitmekesisuse seirevahend (2023), Eestit puudutav aruanne, lk 22.

¹²⁸ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 2.

¹²⁹ Arenguseire Keskus: Pild, M., Turk, K., Kose, K., Lehemets, M. (2022), „Avaliku teabe kasutusvõimalused: Andmevabaduse tuleviku uurimissuund“.

erinevad, nagu on märgitud ka eelmistes õigusriigi olukorda käsitlevates aruannetes,¹³⁰ ning seda asjaolu toovad endiselt esile ka sidusrühmad, eelkõige seoses kohalike omavalitsustega¹³¹. Uuringu eesmärk on tagada teave võimalike lahenduste edaspidiseks analüüsimiseks ja selle kohta, kas oleks vaja muuta avaliku teabe seadust¹³². Meedia mitmekesisuse seire aruande kohaselt on teabe saamise õiguse kaitsega seotud riskitase endiselt keskmine, kuid eelmise aastaga võrreldes pisut madalam¹³³. Neil põhjustel leitakse, et 2022. aasta soovitusete täitmisel on tehtud teatavaid edusamme.

Riigikohus kinnitas ajakirjandusallikate konfidentsiaalsust ja ajakirjandusvabadust. Riigikohus leidis, et ajakirjanik või väljaanne võib keelduda allika identiteedi avaldamisest tsiviilkohtus, isegi kui allikas on esitanud valeandmeid,¹³⁴ selgitades sellega ajakirjandusallikate kaitse seadust. Sidusrühmad väljendasid selle selgituse üle heameelt¹³⁵. Ühes teises võimalikku riigi sekkumist käsitlevas kohtuasjas jättis Riigikohus jõusse apellatsioonikohtu otsuse, mida mainiti õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes¹³⁶. Sellega tühistati trahvid, mis olid määratud kahele ajakirjanikule ja uudistekanalile pärast seda, kui nad olid avaldanud teavet kohtueelse kriminaalmenetluse kohta, taotlemata selleks luba või teavitamata prokuratuuri, nagu on seaduses nõutud¹³⁷. Kohus leidis, et ajakirjandusvabaduse piiramist tuleb põhjalikult kaaluda ja põhjendada. Sidusrühmad on avaldanud kohtuotsuse üle heameelt,¹³⁸ kuid mõned on hoiatanud enesetsensuuri ohu eest seoses sellega, et kriminaalmenetlusest teatavad ajakirjanikud kardavad saada suuri trahve¹³⁹. Pärast kohtuotsuse tegemist väljendas peaprokurör lootust, et „ajakirjanikud suhtuvad nendeni jõudnud infosse hoolikalt“ ning et prokuratuur ja ajakirjanikud suudavad jõuda kokkuleppele selles, kas mingil konkreetsel juhul kohtueelse menetluse teavet avaldada või mitte¹⁴⁰. Alates õigusriigi olukorda käsitleva 2022. aasta aruande avaldamisest ei ole Euroopa Nõukogu ajakirjanduse ja ajakirjanike turvalisuse kaitse edendamise platvormil uusi hoiatusi Eesti kohta avaldatud¹⁴¹. Meedia mitmekesisuse seire 2023. aasta aruandes märgitakse, et ajakirjanike vastu suunatud rünnakuid tuleb Eestis ette väga harva, kuid ajakirjanikud on saanud üha rohkem ähvardusi eraisikutelt interneti teel¹⁴².

IV. MUUD KONTROLLI- JA TASAKAALUSTUSSÜSTEEMIGA SEOTUD INSTITUTSIOONILISED KÜSIMUSED

Eesti on parlamentaarne vabariik, millel on ühekojaline parlament (Riigikogu). Eestis ei ole konstitutsioonikohut, kuid Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kollegium võib teha

¹³⁰ „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 8; „2021. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 10; „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 12.

¹³¹ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Pressinõukogult ja Eesti Ajakirjanike Liidult saadud teave.

¹³² Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 11.

¹³³ Meedia mitmekesisuse seirevahend (2023), Eestit puudutav aruanne, lk 12–13.

¹³⁴ Riigikohtu 12. detsembri 2022. aasta määrus nr 2-21-17817.

¹³⁵ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Pressinõukogult ja Eesti Ajakirjanike Liidult saadud teave.

¹³⁶ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 13.

¹³⁷ Riigikohtu 31. jaanuari 2023. aasta määrus nr 1-22-1949.

¹³⁸ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Eesti Pressinõukogult ja Eesti Ajakirjanike Liidult saadud teave.

¹³⁹ „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 13. Eesti Meedialiit (2023), „Meedialiit tervitab Riigikohtu otsust keelduda ajakirjanike trahvimisest“; ERRi uudised (2023), „Soonvald: otsus on hea, aga oht ajakirjanduse enesetsensuurile on ikka õhus“.

¹⁴⁰ ERRi uudised (2023), „Parmas: loodan, et ajakirjanikud suhtuvad nendeni jõudnud infosse hoolikalt“.

¹⁴¹ Euroopa Nõukogu ajakirjanduse ja ajakirjanike turvalisuse kaitse edendamise platvorm, Eesti.

¹⁴² Meedia mitmekesisuse seirevahend (2023), Eestit puudutav aruanne, lk 13.

põhiseaduslikkuse järelekontrolli, sealhulgas teatavatel tingimustel põhiseaduslikkuse järelevalve taotluse alusel¹⁴³. Lisaks kohtusüsteemile on kontrolli- ja tasakaalustussüsteemis oma osa õiguskantsleril (ombudsmanil)¹⁴⁴. Avalikkuse ja sidusrühmade kaasamist avalikesse küsimustesse toetavad arenenud infotehnoloogia- ja kommunikatsioonivahendid.

Märkimisväärseid edusamme on tehtud seoses 2022. aasta soovitusena arendada edasi digiplatvormi õigusloomeprotsessi täiustamiseks. Õigusriigi olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes soovitati Eestil „jätkata digiplatvormi arendamist, et muuta õigusloomeprotsess veelgi nähtavamaks ja avaliku konsultatsiooni suhtes kaasavamaks“. Justiitsministeerium jätkab tööd koosloome keskkonna projektiga, et luua uus digiplatvorm, mille kaudu parandada õigusloomeprotsessi ja sellesse sidusrühmade kaasamist¹⁴⁵. Projekt on algatatud ja eri ministeeriumides on alustatud või alustatakse peagi katseprojektide elluviimist. Ministeeriumidele on kättesaadavaks tehtud ühist eelnõu koostamist võimaldav tekstiredaktor, mille abil saab hilisemas etapis kaasata protsessi ka sidusrühmi¹⁴⁶. Projekti arendajad saavad platvormi praegustelt kasutajatelt päevast päeva tagasisidet. Järeldused platvormi rakendamise ja kasutatavuse kohta tehakse kättesaadavaks 2023. aasta keskpaigaks¹⁴⁷. Võttes arvesse seda arengut ja tõdedes, et mõned uue digiplatvormi funktsioonid, sealhulgas sidusrühmade jaoks platvormile juurdepääsu võimaldav funktsioon, on veel väljatöötamisel ja neid alles tehakse üldsusele kättesaadavaks,¹⁴⁸ saab siiski öelda, et õigusriigi olukorda käsitleva 2022. aasta aruande soovitusete täitmisel on tehtud märkimisväärseid edusamme.

Õiguskantsler jätkab aktiivset tööd õigusriigi põhimõtete järgimise tagamise nimel. 2022. aasta sügisel avaldas õiguskantsler, kellele ülemaailmne riiklike inimõiguste asutuste liit (GANHRI) on andnud A-staatuse akrediteeringu,¹⁴⁹ oma aastaaruande, milles käsitletakse ajavahemikku 1. septembrist 2021 kuni 31. augustini 2022¹⁵⁰. Õiguskantsler tegi 2022. aastal õigusaktide põhiseadusega vastavusse viimise kohta kaheksa ettepanekut. Samuti esitas õiguskantsler Riigikogule, ministeeriumidele ja kohalikele omavalitsustele kokku 14 märgukirja õigusloome algatamise vajaduse kohta. Mõnele tõstatatud küsimusele on leitud lahendus, kuid teiste lahendamine veel käib. Õiguskantsler esitas Riigikohtule veel kaks taotlust tunnistada õigusakt või norm põhiseadusega vastuolus olevaks¹⁵¹. Kohtute seaduse kohaselt on õiguskantsler ainus kohtusüsteemi väline institutsioon, kellel on peale kohtute

¹⁴³ Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 4 kohaselt võivad taotluse Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile esitada Vabariigi President, õiguskantsler, kohaliku omavalitsuse volikogu ja Riigikogu. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 9 kohaselt on võimalik ka põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuse või -määruse alusel.

¹⁴⁴ Õiguskantsleril on ulatuslik mandaat, muu hulgas tegutseb ta ÜRO piinamisvastase konventsiooni kohase riikliku ennetusasutusena ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni kohase riikliku seireasutusena. Õiguskantsler täidab ka laste ombudsmani ülesandeid.

¹⁴⁵ Vt „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“, lk 13–14 („Kuigi Eestis juba kasutatakse avalikuks konsultatsiooniks veebiplatvormi, soovitakse uue projektiga, millega asendatakse praegune avaliku konsultatsiooni veebiplatvorm, parandada käimasolevate menetluste nähtavust ja soodustada laiemat üldsuse osalemist.“).

¹⁴⁶ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministrilt saadud teave.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Nt riigiasutuste vahelise koostöö parandamine; õigusaktide koostamiseks kasutatava tekstiredaktori täiustamine; üldsuse jaoks platvormile juurdepääsu võimaldamine ja avalike konsultatsioonide funktsiooni kasutuselevõtt.

¹⁴⁹ Ülemaailmne riiklike inimõiguste asutuste liit.

¹⁵⁰ Eesti õiguskantsleri aasta tegevuse ülevaade.

¹⁵¹ Riiklike inimõigustega tegelevate asutuste Euroopa võrgustikult (ENNHRI) Eesti õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud kirjalik tagasiside, lk 7. Vt ka Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 13.

esimeeste ja Riigikohtu üldkogu õigus algatada kohtuniku suhtes distsiplinaarmenetlus¹⁵². Menetluses teeb lõpliku otsuse Riigikohtu juures tegutsev distsiplinaarkolleegium. Kantsler võib anda hinnangu ainult selle kohta, kas kohtunik on jätnud oma ametikohustused täitmata või täitnud neid mittekohaselt või käitunud vääritult, kuid ei või anda hinnangut sisulistes küsimustes, mis puudutavad õigusemõistmist või kohtuotsuste põhjendatust¹⁵³. Aruandeperioodil oli 15 juhtumit, kus õiguskantsler pidi kontrollima, kas kohus on täitnud kõik ametlikud kohustused või kas kaebus kohtuniku vääritu käitumise kohta on põhjendatud. Õiguskantsler ei tuvastanud ühegi kõnealuse kohtuasja puhul põhjust algatada kohtuniku suhtes distsiplinaarmenetlus.¹⁵⁴

1. jaanuari 2023. aasta seisuga oli Eestil pooleli kolme Euroopa Inimõiguste Kohtu põhimõttelise tähtsusega kohtuotsuse täitmine, mis on kahe võrra rohkem kui eelmisel aastal¹⁵⁵. Sel ajal oli Eesti viimase kümne aasta pooleliolevate põhimõttelise tähtsusega kohtuotsuste määr 14 % (2022. aasta näitaja oli 5 %) ja keskmiselt oli poolelioleva kohtuotsuse täitmiseks kulunud 11 kuud (2022. aastal kolm kuud)¹⁵⁶. Andmete muutumine on tingitud kahest uuest Eesti vastu algatatud kohtuasjast.¹⁵⁷ 15. juuni 2023. aasta seisuga oli täitmisele pööramata põhimõttelise tähtsusega kohtuotsuste arv kolm¹⁵⁸.

Kodanikuühiskonna tegutsemisruum on endiselt avatud, kuid muret on väljendatud selle pärast, et puuduvad selged kriteeriumid kodanikuühiskonna organisatsioonide Riigikogu kaudu rahastamise jaoks. Eesti kodanikuühiskonna tegutsemisruumi peetakse avatuks¹⁵⁹ ning seda avatust on edendanud soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku valimine¹⁶⁰. Valitsus uuendas valimismenetluse korda, et suurendada valimisprotsessi läbipaistvust, tagades struktureerituma lähenemisviisi kodanikuühiskonna strateegiliste partnerite esindajate kaasamisel otsustusprotsessi. Kandidaatide hindamisel tegi valitsus koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega¹⁶¹ ja selle tulemusel esitati sotsiaalministrile

¹⁵² Kohtute seaduse § 91.

¹⁵³ Eesti õiguskantsleri aasta tegevuse ülevaade, lk 44.

¹⁵⁴ Vt eelmine allmärkus.

¹⁵⁵ Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse täitmiseks vajalike täitemeetmete vastuvõtmise üle teeb järelevalvet Euroopa Nõukogu ministrite komitee. Komitee jagab tavaliselt riigi vastu suunatud kohtuasjad, mis nõuavad sarnaseid täitemeetmeid, eelkõige üldmeetmeid, rühmadesse ning vaatab need läbi koos. Esimene kohtuasi rühmas määratakse üldmeetmete järelevalve suhtes selle rühma peamiseks kohtuasjaks ning sama rühma korduvad kohtuasjad saab sulgeda, kui leitakse, et on võetud kõik võimalikud individuaalmeetmed, mis on kaebajale rikkumise heastamiseks vajalikud.

¹⁵⁶ Kõik arvud on esitanud European Implementation Network ja need põhinevad 1. jaanuari 2023. aasta seisuga pooleliolevate asjade arvul. Vt European Implementation Networkilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside, lk 3.

¹⁵⁷ Euroopa Inimõiguste Kohtu 16. novembri 2022. aasta otsus kohtuasjas Sārgava vs. Eesti, 698/19; Euroopa Inimõiguste Kohtu 24. jaanuari 2023. aasta otsus kohtuasjas Abuladze vs. Eesti, 12928/20. Euroopa Inimõiguste Kohtu 29. märtsi 2022. aasta otsus kohtuasjas Vool ja Toomik vs. Eesti, 7613/18, mille täitmise üle teostatakse tugevdatud järelevalvet, muutus lõplikuks 13. aprillil 2023; vt Euroopa Nõukogu ministrite komitee resolutsioon CM/ResDH(2023)77.

¹⁵⁸ Andmed pärinevad Euroopa Nõukogu veebipõhisest andmebaasist (HUDOC).

¹⁵⁹ Vt Ülemaailmse Kodanikualgatuse Ühenduse (CIVICUS) Eestile antud reiting. Hinnangud on viieastmelisel skaalal määratletud järgmiselt: avatud, piiratud, takistatud, allasurutud ja suletud.

¹⁶⁰ FRANET (2023), riigiuring „Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Estonia“, lk 10.

¹⁶¹ Riigikantslei tippjuhtide kompetentsikeskus ja kuus kodanikuühiskonna strateegiliste partnerite esindajat eksperdikomisjoni liikmetena. Vt Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside, lk 2.

lõplik kandidaat¹⁶². Sidusrühmad on siiski väljendanud muret¹⁶³ seoses kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamisega Riigikogu kaudu. Riigikogule esitatud kollektiivse pöördumise¹⁶⁴ kohaselt on riigieelarves rida, mille üle otsustatakse tavaliselt riigieelarve teise ja kolmanda lugemise vahel ning mille puhul saavad Riigikogu liikmed ilma selgeid kriteeriume kohaldamata või hindamismenetlusteta eraldada kodanikuühiskonna organisatsioonidele ligikaudu 3–4 miljonit eurot. 2023. aasta eelarve alusel anti sellist toetust 478 üksusele. Toetusesumma jäi vahemikku 2 000 – 39 000 eurot. Toetusteks eraldatud kogusumma oli 3 390 000 eurot¹⁶⁵. Oluline on võtta arvesse Euroopa standardeid kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamise valdkonnas, eelkõige seda, et ühingutele antav mis tahes riiklik toetus peaks antama selgete ja objektiivsete kriteeriumide alusel¹⁶⁶.

¹⁶² Minister nimetas uue voliniku ametisse 2022. aasta novembris. Vt Eestisse tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside, lk 2.

¹⁶³ Eestisse tehtud riigikülastuse käigus mittetulundusühingult Avatud Ühiskond saadud teave. Vt ka järgmises joonealuses märkuses osutatud petitsioon, mille Eesti vabatahtlaste liit esitas Riigikogule.

¹⁶⁴ Kollektiivne pöördumine „Lõpetada katuseraha jagamine Riigikogus“ (<https://rahvaalgatus.ee/initiatives/8a31585f-d7c6-4009-8833-fb5bf80a02d1>)

¹⁶⁵ Vt 2023. aasta riigieelarve seadus.

¹⁶⁶ Vt OSCE/ODIHRi suunised ühinemisvabaduse kohta, punktid 205–217.

I lisa. Allikate loetelu tähestikulises järjekorras*

* Loetelu õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande konsultatsiooni raames saadud tagasiside kohta on esitatud veebisaidil https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

Riigikogu korruptsioonivastane erikomisjon (2023), *Eestisse tehtud riigikülastuse käigus Riigikogu korruptsioonivastase erikomisjoni kirjalikult esitatud tagasiside*.

Meedia mitmekesisuse ja meediavabaduse keskus (2023), *2023. aasta meedia mitmekesisuse seire – aruanne Eesti kohta*.

CIVICUS, „Monitor tracking civic space – Estonia“ („Kodanikuühiskonna tegevusruumi seire – Eesti“) (<https://monitor.civicus.org/country/estonia/>).

Korruptsioonikuritegude büroo (2020), *ülevaade büroo 2018.–2019. aasta tegevusest* [kokkuvote-2018-2019.pdf](https://www.korruptsioon.ee/kokkuvote-2018-2019.pdf) ([politsei.ee](https://www.korruptsioon.ee)).

Euroopa Nõukogu, Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu (2012), *arvamus nr 15 kohtunike spetsialiseerumise kohta*.

Euroopa Nõukogu, Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu (2016), *arvamus nr 16 kohtute esimeeste rolli kohta*.

Euroopa Nõukogu, ajakirjanduse ja ajakirjanike turvalisuse kaitse edendamise platvorm – Eesti (<https://fom.coe.int/en/pays/detail/11709506>).

Direktiiv (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv), et võtta arvesse muutuvat turuolukorda.

ERRi uudised (2023), „Soonvald: otsus on hea, aga oht ajakirjanduse enesetsensuurile on ikka õhus“ (<https://www.err.ee/1608869459/soonvald-otsus-on-hea-aga-oht-ajakirjanduse-enesetsensuurile-on-ikka-ohus>).

ERRi uudised (2023), „Parmas: loodan, et ajakirjanikud suhtuvad nendeni jõudnud infosse hoolikalt“ (<https://www.err.ee/1608869273/parmas-loodan-et-ajakirjanikud-suhtuvad-nendeni-joudnud-infosse-hoolikalt>).

Eesti Advokatuur (2022), *10. novembri 2022. aasta arvamus, „Advokatuur: õigusemõistmine rippus juuksekarva otsas juba septembris“*.

Eesti õiguskantsler (2022), Eesti õiguskantsleri aasta tegevuse ülevaade (<https://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2022/>)

Eesti õiguskantsler (2022), *17. novembri 2022. aasta ettepanek justiitsministrile määruse nr 16 muutmise kohta*.

Eesti Vabariigi Valitsus (2021), „Huvide konflikti vältimise juhised ministritele ja nende nõunikele“ (<https://www.korruptsioon.ee/et/huvide-konflikti-juhised-ministritele-ja-nende-nounikele>).

Eesti Vabariigi Valitsus (2021), „Lobistidega suhtlemise hea tava ametiisikutele“ (https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/lobistidega_suhtlemise_he_a_tava_0.pdf ([korruptsioon.ee](https://www.korruptsioon.ee))).

Eesti Vabariigi Valitsus (2023), *Eestilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud teave*.

Eesti Kohtunike Liit (2023), *Eestisse tehtud riigikülastuse käigus antud tagasiside*.

Eesti Meedialiit (2023), „Meedialiit tervitab riigikohtu otsust keelduda ajakirjanike trahvimisest“ (<https://meedialiit.ee/meedialiit-tervitaab-riigikohtu-otsust-keelduda-ajakirjanike-trahvimisest/>).

Justiitsministeerium (2023), *riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside*.

Riigikogule esitatud petitsioon (2019), „Lõpetada katuseraha jagamine Riigikogus“(<https://rahvaalgatus.ee/initiatives/8a31585f-d7c6-4009-8833-fb5bf80a02d1>).

Riigikogu (2021), rikkumisest teavitaja kaitse seaduse eelnõu.

Riigikogu põhiseaduskomisjoni 18. oktoobri 2022. aasta istungi protokoll nr 142.

Eesti Rahvusringhääling (2022), „Erakondade rahastamise järelevalvet karmistav eelnõu jäi toppama“.

Euroopa Komisjon (2020), „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“.

Euroopa Komisjon (2021), „2021. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“.

Euroopa Komisjon (2022), „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Eestis“.

Euroopa Komisjon (2023), 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel. Euroopa Inimõiguste Kohus, 16. novembri 2022. aasta otsus kohtuasjas Sārgava vs. Eesti, 698/19, ECLI:CE:ECHR:2021:1116JUD000069819.

Euroopa Inimõiguste Kohus, 29. märtsi 2022. aasta otsus kohtuasjas Vool ja Toomik vs. Eesti, 7613/18. ECLI:CE:ECHR:2022:0329JUD000761318.

European Implementation Network (2023), European Implementation Networkilt õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside.

Euroopa riiklike inimõiguste kaitse ja edendamise asutuste võrgustik (2023), õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande koostamiseks esitatud kirjalik tagasiside.

Euroopa Parlament (2022), väljaanne „Flash Eurobarometer: News & Media Survey 2022“, EB-ID 2832/FL011EP <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2832>.

Euroopa Prokuratuur (2023), 2022. aasta aruanne.

Arenguseire Keskus: Pild, M., Turk, K., Kose, K., Lehemets, M. (2022), „Avaliku teabe kasutusvõimalused: andmevabaduse tuleviku uurimissuund“ (<https://arenguseire.ee/raportid/avaliku-teabe-kasutamise-voimalused/>).

Franet, Eesti Inimõiguste Keskus (2023), riigiuringud – ajakohastatud teave kodanikuühiskonna tegutsemisruumi arengust ELis ja ülevaade inimõiguste kaitsjate võimalustest siseneda ELi territooriumile – Eesti, Viin, Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet <https://fra.europa.eu/en/country-data/2023/civic-space-report-2023>.

GRECO (2021), „Fifth evaluation round – Compliance report on Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies“.

Jõesaar, A., Jastramskis, D., Rožukalne, A. (2022), „Trust in Public Service Media in the Baltic States“, Journal of Baltic Studies, 53:4, lk 587–611.

Lauk, E., Harro-Loit, H., Kõuts-Klemm, R., Parder, M-L., Loit, U. (2022), „ESTONIA. Critical junctures in the media transformation process.“ Väljaanne: „Country case studies on critical junctures in the media transformation process in Four Domains of Potential ROs (2000–2020). Approaching deliberative communication: Studies on monitoring capability and on critical junctures of media development in 14 EU countries“ (CS2, D-2.1, lk 166–201). Mediadecom. <https://www.mediadecom.eu/publications/d21-case-study-2/est/>.

Justiitsministeerium (2021), „Korruptsioonivastane tegevuskava 2021–2025 ([korruptsioonivastane tegevuskava 16.02.pdf](#))“.

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (2015), „Joint Guidelines on Freedom of Association“.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/784.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta määrus (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ.

Piirideta Reporterid (2023) – Eesti (<https://rsf.org/en/estonia>).

Riigikohus, 12. detsembri 2022. aasta määrus nr 2-21-17817.

Riigikohus, 31. jaanuari 2023. aasta määrus nr 1-22-1949.

Transparency Internationali allorganisatsioon MTÜ Korruptsioonivaba Eesti (2022), [kokkuvõtte ametiasutuste kohtumistest lobistidega 2021. aastal | Korruptsioonivaba Eesti \(transparency.ee\)](#).
[Korruptsioonivaba Eesti \(transparency.ee\)](#).

Transparency International (2022), väljaanne „Exporting Corruption 2022“ ([2022_Report-Full_Exporting-Corruption_EN.pdf \(transparencycdn.org\)](#)).

Transparency Internationali allorganisatsioon MTÜ Korruptsioonivaba Eesti (2022), pressiteade, „*Pingerida: selgusid kümme kõige eeskujulikumat lobikohtumistest teavitajat*“.

Transparency International (2023), korruptsioonitaju indeks 2022.

Turu-uuringute AS, „Institutsioonide usaldusväarsuse uuring: Eesti Rahvusringhääling 2017–2022“.

II lisa. Eestisse tehtud riigikülastus

Komisjoni talitused korraldasid 2023. aasta veebruaris virtuaalsed kohtumised järgmiste asutuste ja organisatsioonidega:

- Riigikogu korruptsioonivastane erikomisjon
- Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet
- Eesti Ajakirjanike Liit
- Eesti Kohtunike Ühing
- Eesti Advokatuur
- Inimõiguste Instituut
- Kaitsepolitseiamet
- Eesti Rahvusringhääling
- Pressinõukogu
- kultuuriministeerium
- välisministeerium
- siseministeerium
- justiitsministeerium
- Õiguskantsleri Kantselei
- Avatud Eesti Fond
- Erakondade rahastamise järelevalve komisjon
- Politsei- ja Piirivalveamet
- Riigikontroll
- prokuratuur
- Riigikohus ja kohtute haldamise nõukoda

ühing Korruptsioonivaba Eesti

* Komisjon arutas õigusriigi üldküsimumsi ka mitmel kohtumisel järgmiste organisatsioonidega:

- ALDA (Euroopa Kohaliku Demokraatia Assotsiatsioon)
- Amnesty International
- Euroopa kodanikuvabaduste liit
- Civil Society Europe
- Culture Action Europe
- Euroopa ajakirjandus- ja meediavabaduse keskus
- Euroopa kodanike foorum
- Euroopa Ajakirjanike Liit
- Euroopa partnerlus demokraatia nimel
- Euroopa Noortefoorum
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders (inimõiguste kaitsjate kaitse organisatsioon);
- ILGA Europe
- International Commission of Jurists (rahvusvaheline juristide komisjon);
- Rahvusvaheline Inimõiguste Föderatsioon
- International Planned Parenthood Federation European Network (rahvusvahelise pereplaneerimise föderatsiooni Euroopa võrgustik)
- International Press Institute

- JEF Europe (Noored Euroopa Föderalistid)
- Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa
- Philea
- Piirideta Reporterid
- SOLIDAR
- Transparency International EU (korrupsioonivastase võitluse organisatsioon).